

İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlemevi

İnsan Hakları Derneği

Türkiye (rapor) : Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yapılan Saldırıları İnsan Hakları Savunucularının Faaliyetlerine Zarar Veriyor

(Ankara, Brüksel, Paris) 29 Temmuz 2020 – İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlemevi (FIDH – OMCT) ve İnsan Hakları Derneği (FIDH ve OMCT SOS Ağı üye kuruluşu, İHD) tarafından bugün yayınlanan rapor, toplantı ve gösteri özgürlüğüne getirilen kısıtlama ve bunların insan hakları savunucuları ile diğer sivil toplum aktörlerinin faaliyetlerine olan etkilerini ortaya koyuyor. Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından, ve olağanüstü halin sona ermesinden iki yıl sonra, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygılı bir devletin temel ilkelerinden olan toplantı özgürlüğüne riayet etme durumu giderek kötüleşirken sivil alan da giderek daraldı.

“Sürekli OHAL: Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yönelik Saldırıları ve Sivil Topluma Yansımaları” (A Perpetual Emergency: Attacks on Freedom of Assembly in Turkey and Repercussions for Civil Society) isimli rapor, Türkiye’de sivil toplumun ve insan hakları savunucularının içinde bulunduğu durum ile toplantı ve gösteri özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar ve son dönemde yaşanan gelişmelerin bir özetini sunuyor. Rapor bir yandan çeşitli aktörlerin beyanları ve verdiği bilgilere dayanarak çıkarımlar yaparken bir yandan da toplantı özgürlüğünün korunması ve sivil toplum ile insan hakları savunucularına elverişli bir alan sağlanması bakımından yaşanan eksikliklerin giderilmesi adına ulusal ve uluslararası aktörlere öneriler sunuyor.

FIDH Genel Başkan Yardımcısı ve İHD temsilcisi Reyhan Yalçındağ, **“Türkiye’de toplantı ve gösteri hakkı kullanılarak dile getirilenler de dahil olmak üzere her türlü muhalif ifade, yetkililer tarafından sistematik olarak hedef alınıyor ve bastırılıyor,”** dedi. **“Bunun sonucu olarak, bireyler ve kurumların insan haklarını savunabilme ve hükümetin uygulamalarını eleştirebilme kapasitesi çarpıcı bir şekilde azaldı. Yetkililer, toplantı özgürlüğünü kısıtlamak yerine özgürlükleri savunmalı ve saygı göstermeli ki demokratik bir tartışma ortamı sağlanabilsin ve sivil toplum da yaşamsal öneme sahip faaliyetlerini sürdürebilsin.”** diye ekledi.

Hükümetin sivil topluma yönelik baskıları, 2013 yılındaki Gezi Parkı eylemleri, 2015 yılında barış sürecinin sona ermesi ve 2016 yılındaki darbe girişimiyle gitgide yoğunlaşarak son yıllarda her alanda kendini hissettirmeye başladı. Bu durum, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü de dahil olmak üzere medeni haklara ilişkin durumun gerilemesinide beraberinde getirdi. Rapor kapsamında görüşülen bir sivil toplum temsilcisi bu durumu *“iktidarın meşruiyetini sorgulatma kapasitesi olan her şey hedef alınıyor”* sözleriyle ifade etti.

OMCT Genel Sekreteri, Geral Staberock, **“darbe girişiminden bu yana, Türkiye’de toplantı ve gösteri özgürlüğü ihlalleri endişe verici bir seviyeye ulaştı ve insan hakları grupları ve bireyleri baskılayan bu uygulamalar yakın zamanda sona erecek gibi görünmüyor,”** dedi. **“Sivil alanın giderek daraldığı ve yetkililerle yapıcı bir diyalog ihtimalinin masadan kalkmış gibi görüldüğü bu koşullarda, uluslararası kuruluşlar, toplantı özgürlüğünün korunmasına yardımcı olmak ve daha fazla aşınmasının önüne geçme adına somut adımlar atmalıdır.”**

Türkiye hükümetine sunulan önerilere ek olarak, rapor ayrıca Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı’nın dahil olduğu uluslararası kuruluşlara yönelik detaylı eylem önerileri de sunuyor. Bu aktörler, durumun izlenmesi, barışçıl toplantı özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların sivil topluma yansımalarını değerlendirmek amacıyla Türkiye’ye ziyaretlerin düzenlenmesi, basın açıklamaları veya ikili

ve çoklu görüşmeler esnasında diplomatik kanallar yoluyla endişelerin dile getirilmesi ve öneriler sunulması da dahil olmak üzere çeşitli adımlar atmaya davet ediliyor.

Bu rapor, AB tarafından fonlanan 'Türkiye'deki Hak Savunucularına Kapsamlı Destek' programı kapsamında, Türkiye'de daralan sivil alan konusunda yayınlanacak olan iki rapordan oluşan serinin ilkidir. Bu program, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ile Dünya İşkenceyle Mücadele Örgütü Avrupa Şubesi'nin (OMCT Europe) de aralarında bulunduğu STK'lardan oluşan Konsorsiyum tarafından yürütülmektedir. Program, Türkiye'deki insan hakları savunucularına ve sivil topluma, karşılaşılan güçlüklerin raporlanması da dahil olmak üzere, çeşitli yollarla destek sunmayı ve onların kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Sürekli Olağanüstü Hal Uygulamaları

2016'da darbe girişimi ardından ilan edilen olağanüstü hal, valilere tanınan eylem ve etkinlikleri yasaklama yetkisinin önünü açtı ve bu yetki keyfi bir şekilde uygulanmaya devam ederken pek çok kez meşru dayanaktan yoksun yasaklar ilan edildi. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) tarafından yapılan araştırmaya göre, 1 Ocak 2019 ile 31 Ocak 2020 tarihleri arasında, süreleri 2 gün ile 395 gün arasında değişen, eylem ve etkinliklere yönelik toplam 25 ilde en az 147 kez yasaklama kararı alındı.

Temmuz 2018'de olağanüstü halin sona ermesine rağmen sınırlamalar ve hak ihlalleri sona ermedi. Gerçekten de baskıların azaldığına yönelik hiçbir belirti olmaksızın toplantı özgürlüğüne yönelik sınırlamalar devam ediyor. Yasaklara rağmen toplantı ve gösteri özgürlüklerini kullanmak isteyen protestocular, gösterilerin güç kullanılarak dağıtılması da dahil, polis şiddeti ve adli tacize maruz kalırken orantısız güç uygulayan polis memurları çoğu zaman cezasızlık zırhı ile korunuyor. TİHV tarafından paylaşılan güncel verilere göre 2019 yılında polis en az 1.215 gösteriye müdahale ederken bu gösterilerde en az 3.980 kişi gözaltına alındı, 95 kişi yaralandı, 37 kişi tutuklandı ve 43 kişi adli kontrol, yurtdışı yasağı, ev hapsi ve karakolda imza verme gibi tedbirlere maruz bırakıldı. Barışçıl bir şekilde karşıt görüşleri açıklama özgürlüğüne getirilen bu kısıtlamalar Türkiye'nin anayasal ve uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine aykırı. Tüm bu uygulamalar, protestocuları ve sivil toplum aktörlerini karalamaya ve terörle bir arada anarak yasadışı bir görüntü çizmeye yönelik olumsuz kamusal söylemlerle bir araya gelince, sivil toplum aktörleri üzerinde caydırıcı bir etki yaratıyor. Kendilerini köşeye sıkıştırılmış hissedenden sivil toplum aktörleri, insan hakları konusunda ses çıkarmaktan ve harekete geçmekten mahrum bırakılmaya çalışılıyor.

Olağanüstü halin sona ermesinden bu yana iki yıl geçmesine rağmen, olağanüstü hal KHK'ları ile olağan dönem hukukunda çeşitli değişiklikler yapılarak temel haklara ve hukuk devletine ilişkin, olağanüstü hal koşullarını aşan, sınırlamalar getirildi. Bu sebeple, pek çok sivil toplum aktivisti Türkiye'nin pratikte hala olağanüstü hal düzeni yaşadığını düşünüyor. Bunun yanı sıra, mahkemeler çoğu zaman hak ihlallerini engellemek veya gidermek için zamanında ve etkili müdahalede bulunmayarak yetkililerin kendilerine verilen yetkileri sınırsızca kullanmasının önünü açıyor. Bu durum, sivil toplumu keyfi uygulamalara karşı onarım yollarından mahrum bırakıyor. Rapor kapsamında görüşme yapılan bir sivil toplum temsilcisi bu durumu "*mahkemeler isteseler de toplantı ve gösteri özgürlüğünü savunabilecek konumda değiller; çok güvencesizler,*" sözleriyle ifade etti.

Orantısız olarak etkilenen gruplar

Bazı sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları barışçıl toplantı özgürlüğüne getirilen kısıtlamalardan ciddi bir biçimde etkilendi ve baskılardan orantısız olarak etkilendi. İktidar tarafından siyasi olarak hassas addedilen konularda yapılan gösteriler daha fazla yasaklamayla karşılaşıyor ve daha sık kriminalize ediliyor. Kamuoyunu ilgilendiren her türlü

mesele, yetkililer tarafından bu yönde değerlendirilerek kısıtlamalara maruz bırakılabiliyor; LGBTİ+ ve kadın hakları bu konular içinde değerlendirilebildiği gibi Kürt sorunu, Türkiye'nin sınır dışı askeri politikası, ve terör örgütleriyle iltisaklı olmak iddiasıyla KHK ile işlerinden atılan kamu çalışanlarının hakları da bu kapsamda değerlendirilerek yoğun baskılara maruz bırakılıyor. Olağanüstü halden en ciddi etkilenen gruplardan biri de LGBTİ+ hak savunucuları; özellikle de Ankara'da ilan edilen genel eylem ve etkinlik yasağı durumun ciddiyetini ortaya koyan örneklerden biri. Onur Yürüyüşleri Türkiye'nin her yerinde yasaklanırken, LGBTİ+ hareketi de bir yandan kamusal alandan uzaklaştırılıyor, yetkililer ve kamu tarafından düşmanlaştırılıyor ve bugüne kadar herhangi bir problem yaşamadan düzenledikleri eylem ve etkinlikler birer birer yasaklanıyor. Bu duruma paralel olarak, kadın hakları savunucuları da olağanüstü hal ilan edilmesinden bir süre sonra hedef tahtasına oturtuldu. Hükümetin otoriter ve erkek egemen politikalarına karşı eleştirilerini açıkça ifade eden son gruplardan biri olarak, kadın hakları savunucuları da sivil alana yapılan saldırılardan ve barışçıl toplantı özgürlüğüne getirilen kısıtlamalardan muaf olmadı.

Basın irtibat bilgileri:

- **FIDH: Eva Canan (İngilizce, Fransızca) +33 6 48 05 91 57 / <http://twitter.com/EvaCanan>**
- **OMCT: Ms. Iolanda Jaquemet (İngilizce, Fransızca), +41 79 539 41 06 / ij@omct.org**
- **IHD: Osman İşçi (Türkçe, İngilizce) osman.isci@ihd.org.tr / +90 530 233 41 15**

İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlemevi (Gözlemevi) 1997'de Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) ve Dünya İşkenceyle Mücadele Örgütü (OMCT) tarafından kurulmuştur. Bu programın amacı, insan hakları savunucularına karşı baskıları engellemek veya bu duruma çözüm üretmek üzere müdahale etmektir. FIDH ve OMCT, uluslararası sivil toplum tarafından hayata geçirilen bir Avrupa Birliği İnsan Hakları Savunucuları Mekanizması olan ProtectDefenders.eu üyesidir.

İnsan Hakları Derneği, 17 Temmuz 1986 tarihinde, aralarında tutuklu-hükümlü yakınları, yazar-gazeteci, hukukçu ve akademisyenlerin yer aldığı çeşitli meslek gruplarına mensup 98 insan hakları savunucusu tarafından kuruldu. İHD'nin tek amacı insan hakları ve özgürlükleri çerçevesindeki faaliyetlerini sürdürmektir. 1992 yılında Cenevre Sözleşmeleri kapsamındaki insancıl hukuka dair meseleleri de faaliyetleri kapsamına alacak şekilde tüzük değişikliği yapmıştır. O zamandan bu yana, İHD silahlı gruplar tarafından işlenen insan hakları ihlallerini de eleştirmektedir. Genel merkez ofisi ve 31 şube ve temsilciliği ile Türkiye'nin insan hakları alanında çalışan en büyük sivil toplum kuruluşudur. 1996 yılında Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu'nun (FIDH) ve 1997 yılında Avrupa-Akdeniz Haklar Ağı'nın (Euro-Med Rights) üyesi olan İHD; 2005 yılında kurulan İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) kurucuları arasında yer alır.